

Proměna duševního rozpoložení a myšlení. Bázeň. Soucit. Svědomí

Esoterní hodina, Basilej, 22. září 1912

V předvěčerejší hodině jsme na příkladu hrajících si dětí viděli, jaký je poměr esoterního žáka k exoternímu životu, jakmile se z něj vydá na esoterní stezku, jak si teď, když si opět hraje dětské hry, dovede hrát ještě lépe než samotné děti, a to proto, že se nespojuje, jak to dělají děti, s hračkou, nýbrž uvádí se do spojení s dětmi samotnými. Nezáleží na hračce, nýbrž na vztahu k dětem, na jeho duševním rozpoložení. Tak je tomu i na esoterní cestě. Žák tu vstupuje do jiného poměru ke svému okolí. Dívá se pak na ně jinými očima než dříve. V jistém ohledu ho přerostl, přesto mu rozumí lépe. Nemáme ztratit zájem o věci vnějšího světa. Vlivem esoterního školení dochází postupně samo od sebe k tomu, že člověk ztrácí zájem o věci, které ho předtím zajímaly.

Člověk ve svém běžném životě mívá k někomu větší sympatie než k jinému. Tehdy má pak samozřejmě sklon si buď vůbec nevšimnout chyb toho, ke komu chová sympatie, nebo je omlouvat mnohem snadněji než v případě toho, vůči komu pociťuje antipatii. Toto naladění se u esoterika také musí proměnit. Jeho vztah k druhým lidem se musí stát více neosobním. To se nemá odehrát ze dne na den; to by dokonce ani nebylo správné a mohla by tím být zpřetrhána karmická spojení. Avšak zcela pohnán musí dospět k tomu, že bude chtít pomáhat i těm, kdo mu nejsou sympatičtí. Tím člověk ovšem dospěje k tomu, že chyby druhých - i těch, které miluje - vidí jasněji než dříve; to ale není na škodu a esoterním školením se to opět vyrovná.

Naše duševní rozpoložení se skutečně změní. Dnes se musíme ještě podrobněji věnovat tomu, co se v nás děje ve chvílích, kdy necháváme doznívat své meditace. Není lhostejné, zda toto vstupování duchovního světa nastane hned po meditaci nebo později v

běžném životě; stejně tak není lhostejné, je-li to následek meditace, nebo jde-li jen o takzvané atavistické jasnozření či jasnoslyšení, nebo o předstírání vizí.

Pro náš duševní život je nejcennější, projevují-li se tyto přechody jen velmi neznatelně a snadno na ně zapomeneme. Hlavní věcí pro esoterika je zbystřit, školit se v tom, aby si povšiml těchto prchavých záblesků duchovního světa. Naše myšlení je působením esoteriky jemnější, duchovnější, nezávislejší na mozku. Uvědomme si, jakou roli hrají při lidském pocíťování pojmy času a prostoru. Čas a prostor jsou však v duchovním světě májá. U esoterního žáka může nastat moment, že bude mít uprostřed exoterního života náhle pocit, že to není on, kdo v tuto chvíli myslí, ale že vnímá své myšlenkové tělo, které jako by v něm spřádalo a způsobovalo myšlenky. Bude mít intenzivní pocit: něco myslí (cítí, chce) ve mně. Toto spřádání a tkaní myšlenek je tu stále, ovšem v podvědomí, a jen ve zcela zvláštních okamžicích vstupuje do vědomí. Toto myšlení se musí stávat stále jemnějším, duchovnějším, nezávislejším na fyzickém mozku; stále více se musí probouzet pocit, že v nás něco duchovního myslí, cítí a chce. Někdo by se ovšem mohl zeptat; Není to protimluv, když se jednou říká, že chceme všechno přijímat s plným vědomím, a potom zase, že v podvědomí pracují myšlenky, pracuje Já? Takové otázky jsou důsledkem nynějšího hrubého logického myšlení - hrubého nejen vůči lidem, nýbrž i vůči myšlení samotnému. Esoterik se však musí naučit myslet jemně a subtilně, musí si uvědomovat, že v esoterním životě prochází vše proměnou.

Ve smyslovém životě si je člověk vědom svých tří duševních sil - cítění, myšlení a chtění - jimiž pracuje duše: duše pocíťová, rozumová a vědomá. Při vstupu do vyšších světů tyto tři duševní články jakoby splývají; přesto jsou odděleny. I tady jako kdyby byl rozpor. Je však třeba vědět, že tři duševní články vůbec nikdy nejsou zcela odděleny, i když to vypadá, jako by každý z nich existoval sám pro sebe.

Vše, co člověk má v podobě žádostí, pudů a vášní, se vzdouvá a zase opadá v duši pocitové. Člověk ovšem musel mít pro svou egoitu opačně působící pól. To dřívější mocnosti vedoucí evoluci lidstva poznaly, a proto vložily do pocitové duše člověka bázeň. Poukazuje se na to v mysterijní hře *Strážce prahu*. Člověk musel být obdařen bázní, jinak by se všeho zmocňoval, aby to měl pro sebe; a jeho egoita by příliš zesílila. Také staří pedagogové si to jasně uvědomovali a jedním z faktorů jejich výchovy bylo vyprávění pohádek a strašidelných příběhů. Z moderní pedagogiky je vyprávění strašidelných příběhů dětem zcela vykázáno. Do určité míry jsou však pro dětskou duši nezbytné, a sice potud, že se jimi v duši vyvolává úžas, z něhož se vyvíjí bázeň vůči neznámému. Dítě, jemuž nikdy nikdo nevyprávěl o ničem neznámém a velkém, nemůže ve svém pozdějším životě nikdy pocítit zbožnou úctu.

Esoterik musí bázeň vědomě proměnit v úctu, zbožnost, oddanost, obětavost. Při vstupu do duchovních světů musí být bázeň proměněna ve zbožnou úctu; proto je dobré, když ji na fyzické pláni pěstujeme. Jestliže se ale pocit bázně v člověku přežene a jeho Já není dostatečně silné, aby při uchvácení duše zabránilo také uchvácení fyzického těla, může propuknout například to, co nazýváme zuřivostí. Ta vždycky svědčí o slabém Já. - Jsou-li spojením bázně a slabého Já postihovány tělesné síly, ti, kdo jsou takto postiženi, se bojí všeho nespojitého, jako například vody (chorobný strach z vody), něčeho, co se jich v živlu vody dotýká. Jedná se zde o nesprávné působení duchovních sil na duši a na tělesnost.

Pro duši rozumovou je základní podmínkou chytrost, jež bývá tak často zmařena soucitem. Je zvláštní, že právě v duši rozumové stojí tyto dva póly proti sobě. Jak často bývají plány intelektu zhačeny a ovlivněny soucitem! Vžít se do jiných bytostí, spoluprožívat jejich bolest i radost, jako by byly naše vlastní, to je něco, čeho má být dosaženo vědomými meditacemi. Musíme dospět k pocitu, jako bychom všichni byli jedinou jednotou, a musíme se učit vnímat, že čas a prostor se stanou něčím odděleným, jak již bylo řečeno na začátku. Objasněme si to na jednom příkladu.

Matka bude bolesti svého dítěte pociťovat zcela jinak, jestliže ho dosud chová na klíně, jinak, když mu jsou dva až tři roky, a ještě jinak se k nim bude stavět, když mu bude dvacet let. Stejně tak je cit k vlastnímu dítěti jiný než k cizímu. Matka bude vůbec pociťovat jinak, protože je s dítětem spojená, tvoří s ním jednotu, právě tak, jako jsme součástí jednoty duchovních světů. A vidíme také, že májá se skrze čas a prostor stává různou a tím se také mění duševní soucítění.

Často se ukáže, že při takovém soucítění v sobě mnohdy cítíme nesmírnou blaženost. Této náladě bychom se však neměli oddávat. Má to být převládající pocit jen tehdy, stáváme-li se netělesnými, pociťovat to tedy nikoli ve fyzickém těle, nýbrž v meditaci, a pak si užívat nesmírné blaženosti z toho, že tvořivě spolupracujeme na světě.

Tento pocit blaženosti vytváří tu největší egoitu; proto je prospěšný jen na základě meditace. Ve svém fyzickém bytí máme vyrovnaně snášet všechno, co je nám osudem ukládáno, a učit se pocitu, jako by se to všechno nás samých vůbec netýkalo, nýbrž brát to tak klidně a vyrovnaně, jako by nám naše tělo bylo cizí. Stejně tak v sobě musíme probudit pocit, ne že jsme vyvoleni k tomu, abychom dosahovali pokroku, ale abychom se dokázali zrovna tak těšit z pokroku druhých jako ze svého vlastního. Pro vývoj světa je úplně lhostejné, kdo dosahuje pokroku, pro nás však je potírání, proměna egoismu podstatným faktorem.

Pocit, že dokážu sám sebe vypnout, je jedním pólem duše vědomé. Ovšem protipólem, který [do nás] zasahuje z duchovního světa, je svědomí. To nás teď zadrží, chceme-li se dopustit činů, jež nejsou v souladu s morálními zákony. Musíme se nechat řídit a vést svým svědomím a nejednat podle zásad onoho velkého státníka, o němž se praví, že i když to vypadalo, že se nechává vést svými koňmi, přece tyto koně řídí, jak chce on, a dává jim směr.

Na fyzické pláni musíme dbát na to, abychom náležitě rozvíjeli svědomí, neboť jen to, co si člověk osvojil, si může vzít s sebou do duchovních světů. Avšak také svědomí se působením našich meditací mění. Existuje jeden stupeň a pro okultistu je to ten nej- těžší stupeň: stupeň, kdy pozbyde svědomí. To už ale musí být člověk

velmi pokročilý a ze své duše již musel odklidit vše; ješitnost a ctižádost, tyto nejhorší duševní síly, které člověka mohou znovu a znovu přivádět k pádu, ty musí mít již úplně proměněné.

Pozbýt svědomí znamená cítit se zcela netělesně ve smyslu vyššího sebepoznání, aby se pak člověk mohl cítit jako centrum pro přijímání pravd z duchovního světa. Musíme se učit vést dvojí život, mít pocit, že s sebou své fyzické tělo nosíme jako kus dřeva. Esoterik se musí naučit cítit, že celé jeho tělo je orgánem myšlení, cítění a chtění.

Musí dospět k tomu, že bude myslet nejen svým fyzickým mozkiem, který je obklopený tvrdou lebkou, nýbrž všemi částmi svého těla, a že například jeho ruce budou lepším orgánem myšlení než jeho mozek. Své fyzické tělo musí postupně zduchovňovat do té míry, že se pro něj všechno stane jen nástrojem. Musí se stát takovým, aby ruce, zvláště éterné ruce, když se na ně podívá, vůbec neviděl, právě tak jako teď nevidí svůj mozek ani své oči.

Příklad: sekera v ruce. Stejně jako sekeru pocítujeme jako něco vnějšího, musíme i ruku pocítovat jako něco vnějšího, co k nám nepatří. Musíme být hybným faktorem, který vede ruku jako nástroj, jímž pracujeme. (Ruka musí být hybným faktorem, jímž pracujeme, musí být hybným duchem a vše se musí stát jednotou.)

Všechno v sobě musíme vypracovat za hranice tělesnosti a duchovně se spiritualizovat natolik, abychom se ztotožnili se svým praobrazem.

V duchu spočíval zárodek mého těla ...

Rudolf Steiner

GA 266/II